

Läget i fondfrågan

Socialdemokraterna vann valet i höstas. Det gjorde de efter en valdebatt som i hög grad hade handlat om fondfrågan. Ändå kan man inte säga att valutslaget har givit Olof Palme och hans regering något mandat att införa löntagarfonder. Tvärtom torde alla bedömare vara ense om att socialdemokraterna vann valet trots att fondmotståndarna hade vunnit den intellektuella fonddebatten och trots att de väljare som inte var direkt fientliga mot fonderna var i hög grad tveksamma för att inte säga misstänksamma.

I valrörelsens slutskede skrev Pehr G Gyllenhammar, Curt Nicolin och Hans Werthén ett gemensamt brev till Olof Palme och Gunnar Nilsson. I brevet skrev de att "vårt motstånd mot kollektiva löntagarfonder är definitivt. Så länge förslaget finns kvar kommer vi öppet och målmedvetet att försvara ett Sverige med plats för enskilt näringsliv och rätt för individer att råda över sina egna tillgångar. Så länge förslaget finns kvar kommer vi att bekämpa det. Vi kommer aldrig att nöja oss med att förhandla om den tekniska utformningen av ett förslag, vars genomförande hotar demokratin och individens frihet."

I sitt svar skrev Olof Palme och Gunnar Nilsson att de tre näringslivsföreträdarnas brev "var ett försök att ingripa i den demokratiska processen, att påverka medborgarnas val av parti". Det var också just vad det var. Den rätten har fortfarande varje medborgare här i landet.

I en stor artikel i Dagens Nyheter några dagar före valet utvecklade Olof Palme sin syn på fonderna. Han skrev: "Vi måste öka sparandet i samhället och det sparade kapitalet måste slussas till pro-

duktiva investeringar som ger sysselsättning. Men om detta skall kunna ske utan att de ekonomiska klyftorna vidgas och utan att den ekonomiska makten ytterligare koncentreras - då är löntagarfonder nödvändiga. Bara genom att ge inflytande för löntagarna över användningen av de pengar de avstått kan man se till att pengarna går till att skapa ökad produktion och inte ökad spekulation."

Olof Palme uttolkade partikongressens beslut på följande sätt: "Fonderna skall finansieras genom en kombination av vinstdelning och lönebaserade avgifter. Fonderna skall satsa sitt kapital i livskraftiga företag och således förvaltas så att de ger normal avkastning. Fonderna skall motverka maktkoncentration inom näringslivet. Det förutsätter en på samma gång kollektiv, demokratisk och decentraliserad förvaltning av fonderna. Fonderna skall också ge inflytande åt de anställda i de företag där fondernas kapital arbetar."

Per-Martin Meyerson, en av de näringslivsföreträdare som utpekats som kompromissvillig i fondfrågan, har i en artikel utvecklat vad som får anses vara Industriförbundets syn på fondfrågan efter valet. Han skrev: "När färdriktningen är klart socialistisk hjälper man med kompromisser motparten att nå etappmål på en väg som man egentligen inte alls vill färdas på ... Arbetarrörelsens hantering av fondfrågan har påverkat organisationernas strategier från kompromiss till konfrontation. En återgång till en mer öppen dialog och kompromissvilighet kan bara nås om näringslivet kan övertygas om att arbetarrörelsens förslag inte är etappmål på vägen till införandet av socialismen i Sverige."

– Vi skall sätta till alla klutar för att få fram ett löntagarfondsforöslag före 1985 års val. Mer än så kan jag inte lova, sade Olof Palme i november förra året. Stockholms-Tidningen (s) har länge och föga uppmärksammat i den offentliga debatten varit mycket kritisk till partilinjén i fondfrågan. I slutet på november skrev tidningen: "Vi vidhåller att flera av de olösta problemen i fonddebatten inte är tekniska. Visst är det delvis en teknisk fråga hur valen till fondernas styrelser skall gå till – men det är också en politisk fråga, som handlar om ifall man skall se fonderna som organ för alla medborgare eller för de löneanställda. Visst är det en teknisk fråga om och i så fall var en övre gräns för fondernas aktieinnehav skall sättas. Men det är i ännu högre grad en politisk fråga, som hänger samman med vilka värderingar man har om bestämmanderätten över ekonomin. Och så vidare. Därför upprepar vi återigen vårt krav på en organiserad debatt också inom arbetarrörelsens egna organisationer om fonderna och deras roll i samhällsekonomin."

Stockholms-Tidningens krav har inte dragits tillbaka och inte tillgodosetts.

– Senast hösten 1984 bör vi ha ett antal fonder som agerar på marknaden, sade Per-Olof Edin i december. Ett förslag för beslut om fondernas organisation och det demokratiska inflytandet bör vara klart i god tid före valrörelsen 1985, tillade han.

Socialdemokraterna är splittrade i frågan om det är löntagarna eller medborgarna som skall ha rösträtt i valen till fondstyrelserna. Kongressbesluten säger löntagarna – i vart fall säger LO:s kon-

gressbeslut det – medan Olof Palme i valrörelsen i stort sett band sig för att alla medborgare skulle få rösträtt vid dessa val. Frågan kan synas teknisk men rymmer ett stort ideologiskt ställningstagande. Om löntagarna "avstår" varför skall även andra än löntagarna få rösta, frågar LO:s ombudsmän indignerat. Hur skall man kunna ha graderad rösträtt, frågar sig Olof Palme i sina svåra stunder.

Socialdemokraternas nye partisekreterare, den vänsterinriktade Bo Toresson, har, utan att förstå det själv, i en TT-intervju pekat på en svårighet för socialdemokraterna.

– Som vi sade redan före valet får vi börja lite försiktigt med ett provisorium, sade han. Han tillade dock att "vi har en alldeles bestämd ambition och det är att vi skall stå på säker grund i valrörelsen 1985. Inte en valrörelse till med ett oklart förslag i fondfrågan!"

Dilemmat är nämligen att det inte går att både ha ett provisorium som skall verka ofarligt för väljarna och ha ett förslag som är slutgiltigt. Det är uppenbart att socialdemokraterna kommer att lägga fram förslag till mini-fonder, kanske förklädda till några extra AP-fonder för att trygga pensionerna.

Frågan är om 1985 års val kommer att bli ett fondval – ett val där fondfrågan blir avgörande för människornas valbeteende. Eller om det blir som det var i 1982 års val, där politiker och debattörer diskuterade frihet, socialism och pluralism och väljarna röstade på det parti som skulle se till att gardinfabrikanterna kunde få sälja så mycket att deras anställda skulle få ha jobbet kvar.